

Др Миомира Костић,*
Редовни професор Правног факултета,
Универзитет у Нишу
Др Филип Мирић,*
Стручни сарадник за наставу Правног факултета
Универзитет у Нишу

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

UDK: 343.97:364.672.2

Рад примљен: 30.06.2015.

Рад прихваћен: 03.12.2015.

ДВОСТРУКИ ОДРАЗ НЕПИСМЕНОСТИ – ВИКТИМОГЕНА ПРЕДИСПОЗИЦИЈА И/ИЛИ КРИМИНОГЕНИ ФАКТОР

Апстракт: У криминолошкој уџбеничкој књижевности често је цитирана мисао В. Игоа: „Отварање једне школе води затварању једног затвора“. Заступање ставова ове оптимистичке струје, у идеалном смислу, указује на то да се повећањем образовања смањује ниво криминалитета, а с друге стране, статистички подаци показују да се обим криминалитета није смањило са смањењем броја неписмених. По песимистичкој струји, која своје упориште налази у томе да се висока писменост, стицана одговарајућим образовањем, везује за вршење неких посебно софистицираних типова криминалитета, попут компјутерског, или криминалитета белог оковратника, образовање нема непосредни утицај на опадање криминалитета.

Према подацима Унеска, постигнут је велики напредак у подизању нивоа писмености код становништва у свету, али ипак и данас постоји 781 милион одраслих особа и 126 милиона младих који не могу да прочитају или напишу једноставну реченицу – међу њима је 2/3 жена. Ови показатељи имају своје импликације у односу на глобалне напоре за смањење сиромаштва.

Посматрајући ову стварну и у будућности претпостављену условљеност писмености/неписмености становништва и степена сиромаштва, могуће је начинити компарацију између ових фактора (ендогене и егзогене природе), с једне стране, и учесталости делинквентних активности код таквог становништва, с друге стране. Но, ни степен виктимизације код њих није занемарљив. Напротив,

* kosticm@prafak.ni.ac.rs

** filip@prafak.ni.ac.rs

повезаност с неким другим криминогеним факторима (сиромаштво, необразованост, лоше суседство, социјално-патолошке појаве и сл.), чини погодно тло за развој виктимогене предиспонираности, посебно код жена и младих.

Кључне речи: писменост, неписменост, сиромаштво, жене, млади, делинквенција, виктимогенеза.

1. Увод

Бити писмен – означава особину оне особе која уме да чита и пише, која је описмењена. Писменост обухвата и познавање система писања и читања, као и коректну граматичко-стилску оспособљеност писања (Матица српска, 2007: 930). Стога, на први поглед, писменост треба да представља реч коју сви добро разумеју. Али, истовремено, писменост је, концептуално посматрано, термин који у себи носи сложеност и динамичност, и који се стално објашњава и одређује на многобројне начине. Схватања, распрострањена у јавности, о томе шта представљају појмови *писменост* или *неписменост* су под утицајем: академских истраживања; програма рада различитих институција; националног одређења; културних вредности; као и личних искустава.

У академској заједници, теорије о писмености су се развијале, почев од оних које су у центру интересовања имале промене у човеку појединцу, ка онима које заступају много сложенији поглед и којима је обухваћен много шири социјални контекст, као „описмењено окружење“, или „описмењено друштво“. Тиме се, ипак, утиче на подржавање и омогућавање поступака описмењавања становништва. Као резултати у развоју ових схватања и напредака у односу према писмености, као и разумевања међународне политичке заједнице, дошло се до неких видљивих помака. Најпре, од схватања писмености као једноставног процеса за постизање основних когнитивних вештина, до употребе тих вештина на начине који доприносе социоекономском развоју, па све ка проширивању капацитета друштвене свести и критичког одраза као основа за личну и друштвену промену.

Оно што је доступно на интернету, као отвореној библиотеци, свакако се може сублимирати кроз следећа одређења писмености: квалитет или ниво нечије писмености, квалитет читања или писања; или, поседовање образовања: „да се испита нечија образованост“; или, знање о неком одређеном предмету или пољу науке: „побољшање вашег познавања финансија“.¹

1 Наведено према: *Dictionary.com*, Retrieved 11, March 2015 from <http://dictionary.reference.com/browse/literacy>.

Наизглед једноставна, ова одређења могу бити приказана и у својој сложености. Отуда, писменост је способност коришћења расположивих система симбола, који су у основи учења и подучавања, у циљу схватања и састављања, или у циљу сачињавања комуникацијске смислености и знања. Писменост је шири појам од штампане речи, која се чита или пише. Она је обликована контекстом, учесницима, и примењеним технологијама. Данашњи контекст обухвата развој технологија, заједно с визуелним, аудио, гестовним, просторним, или мултимедијалним дискурсом.²

Бити описмењен је срце учења у било којој предметној области. У ствари, бити писмен је предуслов за учење. На начин како студенти напредују током свог школовања и залазе у поједине области све детаљније, концепт писмености постаје све изазовнији. Студенти користе различите изворе знања, уз све сложенију употребу језика и структура, уз посебно софистициране графичке и нумеричке презентације. Они уче стратегије писања и читања, користе различите евиденције и погодне изворе података у свакој области.

Осим тога, писменост је одувек обухватала колекцију културне и комуникацијске праксе која се дели међу члановима одређене групе. Како се мења једно друштво и технологија, тако се мења и писменост. Човек 21. века мора да поседује широк спектар способности и вештина, многобројне облике писмености. Ова писменост, као читање штампе on-line, или учешће у виртуелним учионицама, представља мултипликовану, динамичку, савитљиву вештину. Слично као и у прошлости, облици писмености су неразднојно повезани уз историјске околности, животне могућности и друштвене путеве појединаца и група.

На крају, писменост подразумева континуитет учења, којим се омогућава да појединац достигне своје циљеве, да развије своје потенцијале и своје знање, и да учествује у пуној мери у својој заједници и ширем друштвеном окружењу.³

2. Историјски осврт на писменост и описмењавање

Неки научници, који се више деценија баве феноменом писмености, попут Графа, на пример (Graff, 1994: 38), тврде да је у вези с писменошћу увек постојао неки кризни тренутак историјски посматрано. Школе и

2 Наведено према: *Reflections about the Meaning of Literacy*, April 27, 2012, Retrieved 11 March 2015, from <http://www.literacyinlearningexchange.org/defining-literacy>.

3 Наведено према: *Reflections about the Meaning of Literacy*, April 27, 2012, Retrieved 11 March 2015, from <http://www.literacyinlearningexchange.org/defining-literacy>.

универзитети стално су представљали лако привлачне мете, с утврђеном одговорношћу и кривицом у тешким, смутним временима, као и питање писмености становништва. Уз постојеће контрадикције, нивои писмености становништва спонтано служе као симболи и симптоми, узроци и последице. Они, сами по себи, представљају погодна, једноставна обележја за масовну критику, која се не упућује суштинским изворима, или чак, у крајњем, успешној трансформацији тог питања. Зато овај аутор цитира речи историчара Мајкла Каца (Michael Katz), да се скоро сто педесет година уназад образовање предлаже за решавање сваког крупног друштвеног проблема (Graff, 1994: 38).

Граф чак издваја неколико кључних тачака које се односе на историјат писмености. Наиме, овај аутор истиче да писменост, исто као и школовање и учење, има своје историјске основе и темеље. Исто тако, ови процеси су снажно отпорни на промене (Graff, 1994: 43). Њихове су основе „фундаментално комплексне“, практично и теоријски. Писменост се поставља у хијерархијски однос моћи и богатства, као супротност егалитарној демократији. Затим, као њен допринос развоју економије, политике, друштва. Чак и елементарна писменост, као и учење и праксовање, представљају психичку, неуролошку и когнитивну радњу. Стицање писмености представља сложен задатак (Graff, 1994: 44). Стога, различите друштвене околности, значај медија, технологије, педагогије, институционалних поставки не подразумевају мотивацију појединца саму по себи – уочавање потреба, некада одбрамбених, или испуњених страхом, некада уз велико задовољство и сатисфакцију, несумњиво је већи подстрек него што су то биолошка старост и социјални статус (Graff, 1994: 49).

Велики сан реформатора био је у томе да се створе формалне, обавезне, масовне јавне школе, „попут очекиване стране за виртуелну универзалну трансмисију минималног нивоа писмености, реципрочно распрострањеног с основним догмама секуларног морала“ (Graff, 1994: 50).

Писменост је део елементарног образовања. Међутим, као главна потешкоћа јавља се распрострањеност евидентирања неједнаких могућности и школских почетака, од радикално различитих основа за децу из неједнаких друштвених класа, раса, и етичких група, и професорских очекивања у вези с посебностима различитих младих особа. Родни приступ такође је значајан. Мотивација међу младима умногоме се разликује у различитим социјалним линијама, али и између деце и младих истог порекла.

Слично томе како појединци прате другачије путеве ка описмењавању и учењу, историјски посматрано, и људска друштва заузимала су различите стазе у достизању виших нивоа популарног описмењавања (Graff, 1994: 51–52).

У САД, на пример, постоји дуга традиција у напорима државе за описмењавање становништва, чак дужа од две стотине година. Од најранијих дана оснивања федералне државе, владе су увек обезбеђивале фондове да утемеље, охрабре и прошире програме ради пружања помоћи одраслим особама да превазиђу образовне потешкоће које онемогућавају успешно и одговорно учешће у животу и напретку једног народа. Стога, САД су, на нивоу савезне власти, организовале вечерње школе за одрасле, образовање путем курсева, као и школовање за натурализоване Американце. Записи у државним архивама садрже доказе о организованом образовању за одрасле који датирају још из 18. века. До раних шездесетих година 20. века, сиромаштво и описмењавање одраслих постали су поновни предмет пажње у САД. Године 1964. донет је Economic Opportunity Act, који у глави другој прописује нормативни темељ основног едукативног програма за одрасле као посебне буџетске линије. Те прве године након усвајања закона, САД су издвојиле 18.6 милиона долара за различите програме образовања одраслих.⁴

У Европи, министри образовања ЕУ су поставили заједнички циљ да се стопа петнаестогодишњака који нису савладали основе читања смањи са садашњих 20% на 15% до 2020. године. Према извештају Програма процене ученичких постигнућа (ПИСА) Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД), у 2009. години 41% ученика у Бугарској није достигао одговарајући ниво функционалне писмености, а у Румунији 40,4%. Број функционално неписмених се ипак смањио у односу на 2006. годину за 10,1 процентни поен у Бугарској и 13,1 процентни поен у Румунији. Најмање функционално неписмених ученика у ЕУ је у 2009. години забележено у Финској – 8,1%.

Према извештају ПИСА за 2009. годину, проценат ученика у Србији који нису достигли ниво функционалне писмености смањен је са 52% у 2006. години на 33% у 2009. години. По читалачкој писмености ученика, Србија је била испред: Бугарске, Румуније, Црне Горе и Албаније, а заостајала је за Словенијом и Хрватском. Извештај је показао да у ЕУ постоји значајан јаз међу половима, пошто је стопа дечака (26,6%) који нису довољно писмени знатно већа од стопе девојчица (13,3%). Јаз међу половима је најмање изражен у Холандији, у којој према подацима из 2009. године 10,8% девојчица и 17,9% дечака није савладало у довољној мери читање и писање. Следе Данска (11,5% девојчица и 19% дечака) и Белгија (13,8% девојчица и 21,5% дечака). Тај јаз је највише изражен на Малти, у којој 48,4% дечака није савладало у довољној мери писање и читање, девојчица

4 Наведено према: *History of the Adult Education Act*, Retrieved 18 March, 2015 from <http://www.naepdc.org/issues/AEAHistort.htm>.

24,4%, затим Бугарској (52% дечака и 29,2% девојчица) и Литванији (35,5% дечака и 13% девојчица).⁵

У земљама у којима је неписменост искорењена питање о писмености се не обухвата пописом. Код нас се оно редовно прати у свим досадашњим пописима, а поставља се свим лицима старијим од десет година. По попису из 2002. године, у Србији је било 232.925 неписмених лица, што је било 3,5% од укупног становништва старијег од десет година. Од броја неписмених, 81,1% је било у централној Србији, или 188.835 лица, а у Војводини 44.090, или 18,9%. Истовремено, удео неписмених у укупном становништву старијем од десет година био је 3,8% у централној Србији и 2,4% у Војводини (Демографски преглед, 2003: 1).⁶ Резултати пописа из 2012. показали су да је број неписмених људи у Србији преполовљен у односу на попис из 2002. године, и сада их има око 165.000, од којих више од 80% чине жене. Непотпуну основну школу има око 677.000 становника Србије, или 11%, а 2002. године било их је више од милион. С високим образовањем у Србији је нешто више од 650.000 становника, што је скоро 11%, за разлику од 2002. године када је било 6,52%. Компјутерски је неписмено више од 50% становништва Србије.⁷

3. Области разумевања писмености

Од средине 20. века научници су почели да посвећују посебну пажњу дефинисању писмености, а њихов рад имао је непосредне последице у приступима праксе и политике појединих земаља. Научници широког спектра интересовања, из области психологије, економије, лингвистике, социологије, антропологије, филозофије и историје, почели су да учествују у дебати разноликог контекста о томе шта је писменост и како је она повезана у ширем смислу с образовањем и сазнањем. Узимајући у обзир традицију, критицизам и приступе у односу на писменост, у документима Унескоа издвојене су четири области разумевања писмености: То су: писменост као самостални скуп вештина; писменост као нешто што се примењује, практикује и утврђено је стање; писменост као процес учења; писменост као текст, садржина од речи (Understandings of literacy, 2006: 148).

5 Наведено према: *Недовољна писменост проблем у ЕУ и Србији*, 7. 9. 2012, Retrieved 24 March 2015 from <http://www.euractiv.rs/srbija-i-eu/4670-nedovoljna-pismenost-problem-i-u-eu-i-srbiji>.

6 Такође доступно и на: *Слика неписмености у Србији*, Retrieved 24 March 2015 from <http://www.minrzs.gov.rs/files/doc/porodica/Demografski%20pregled/2003/16%20Slika%20nepismenosti%20u%20Srbiji.pdf>.

7 Наведено према: *У Србији 165.000 неписмених*, Retrieved 24 March 2015, from <http://www.dnevnik.rs/drustvo/u-srbiji-165000-nepismenih>.

Писменост као самостални скуп вештина обухвата умеће читања, писања и говора. Најубичајеније разумевање писмености је управо у томе да је то скуп процењивих вештина, посебно когнитивних вештина читања и писања, које су независне од контекста у коме су стечене и од прошлог живота те особе. Ово схватање писмености обухвата и умећа рачунања, као и способност приступа знању и информацијама.

Следећа област разумевања писмености односи се на то како се писменост примењује, практикује и утврђеном је стању, па више представља начин скретања пажње на писменост као вештину примењену на прави начин. Шездесетих и седамдесетих година 20. века, оваквим схватањем иницијално се истицао значај писмености на социоекономски развој.

Писменост као процес учења подразумева да када неко учи, тај постаје описмењен. То је један од андрагошких принципа, или теорије образовања одраслих, по којој је ученик у центру едукативног процеса, уз критичку рефлексiju тог центра.

Писменост као текст, садржина састављена од речи, јесте четврти начин разумевања писмености, као предметног одређења у коме је природа тог текста састављена и коришћена од стране писменог појединца. Текстови се разликују у зависности од предмета и жанра. Овај начин подразумева анализу садржаја, слично социолингвистичком дискурсу (*Understandings of literacy*, 2006: 149–152).

Објашњења писмености неминовно воде објашњењу супротне појаве – неписмености. Један од прегалаца филозофске мисли 20. века А. Н. Вајтхед (*Alfred North Whitehead*) је рекао: „Не незнање, већ незнање незнања је смрт знања“. У науци се наводе различити изрази, као неписменост, полунеписменост, функционална неписменост, праћени фрустрацијама, узнемиреношћу и разочарењем особе код које је уочена мањкава писменост. Осим тога, спомиње се и прикривена неписменост, која означава игнорисање, односно незнање сопственог незнања. Неписмене особе скривају своју неписменост од себе, и често не схватају у потпуности информације и идеје које примају из спољног света. И пошто неписменост никада као таква није била идентификована од стране саме неписмене особе, она је скривена и од других.⁸

⁸ Наведено према *Applied Scholastics*, Retrieved 10 March 2015 from <http://www.appliedscholastics.org/education-issues/hidden-illiteracy-the-ignorance-of-ignorance.html>.

4. Последице неписмености

Неписменост може да погађа како индивидуу, тако и друштво у целини. То се односи на следеће аспекте живљења: ограничење способности да се приме и разумеју суштаствене информације; незапосленост (стопа незапослености је 2-4 пута већа код оних с нижим степеном образовања него код оних с вишим образовањем); нижа зарада; обављање једноставнијих послова; ограничење могућности целоживотног учења и професионалног развоја; неизван финансијски положај; придавање малог значаја читању и образовању у породици, што често води ка интергенерацијској трансмисији неписмености; низак ниво самопоштовања који може довести до изолације; утицаји на здравље (неписмене особе доживљавају повреде на послу, потребан им је дужи опоравак и код њих су чешће злоупотребе медикамената услед незнања о томе како да заштите своје здравље и зато што имају тешкоће код читања и разумевања релевантних информација, као што су упозорења, дозирање, контраиндикације).

Неписменост има и своје последице по друштво. Пошто је писменост суштинско средство за појединца и друштво да буду конкурентни у условима нове глобалне економије, многе позиције остају непопуњене услед помањкања личне способности да се оне досегну. Тешкоће око разумевања социјалних извора умањују ниво укључивања у заједницу и учешћа у грађанском друштву.⁹

У криминолошкој литератури не постоје јединствена схватања о томе како образовање може да утиче на испољавање делинквентних активности (песимистичка и оптимистичка струја),¹⁰ мада статистички подаци показују да се међу делинквентима налази велики број оних са ниским образовањем и нижим степеном културе (Милутиновић, 1988: 323–324). Међу многим факторима везаним за утицај школе на криминалитет, посебно се истичу: неуспех у школи, напуштање школе и низак ниво образовања. Слаб успех у учењу, понављање разреда, слабо напредовање у савлађивању школског градива утичу на немогућност стицања потребног знања и образовања, недостатак радних навика, као и на појаву одређених сметњи у понашању, као што су: бежање од школе, скитња, алкохолизам, наркоманија, проституција, вршење кривичних дела (Константиновић-Вилић, Николић-Ристановић, 1998: 315).

⁹ Наведено према: *Consequences of illiteracy*, Retrieved 10 March 2015 from <https://www.fondationalphabetisation.org/en/foundation/causes-of-illiteracy/consequences-of-illiteracy/>

¹⁰ Ломброзо је истицао да деца која већ у основној школи показују стигмат рођеног криминалца треба да буду издвојена и подвргнута специјалном третману, планираном тако да јача инхибиторне факторе и угуши криминалне нагоне (Mannheim, 1970: 224).

Фактор напуштања школе сматра се основним узроком делинквенције и појаве наркоманије међу децом. Резултати истраживања су понекад контрадикторни, нарочито када се установи да су многа девијантна понашања учињена од стране оних који похађају школу, али је, опет, једноставније открити или ухапсити оне који су напустили школу. Исто тако, вероватније је да ће делинквентно понашање, поготову оно учињено с групом вршњака, олакшати доношење одлуке да се напусти школа. Клиnard наводи разврставање начина напуштања даљег школовања, и то као: нехотично напуштање, напуштање због менталне заосталости и напуштање школе од стране интелектуално способне деце (Clinard, 1968: 715). Школска средина, као и потешкоће око уклапања у новоформиране односе захтевају способност прилагођавања, која има скоро одлучујући допринос за дететов даљи однос према школи и образовању и за евентуалну појаву девијантног и делинквентног понашања, чак више него што је допринос интелектуалних способности.

Међутим, процеси образовања и школовања, иако садрже низ недостатака техничке и садржајне природе, не могу имати дејство непосредног криминогеног фактора. Када дете потиче из деградиране породице, школа тешко може да утиче на дете у супротном смеру од онога у породици који је примаран, зато што нова средина, с посебним захтевима и специфичним ауторитативним односом, само додатно оптерећује и збуњује већ виктимизирано дете. Сами родитељи ће постати обесхрабрени у условима социјалне изолације, сиромаштва, брачног раздвајања или недостатка друштвене потпоре, а као последица њихове деморалисаности, они ће бити мање способни да успоставе контакт с децом нижих интелектуалних могућности и да им пруже подршку у развијању емоционалне контроле, спремности за учење и у другим друштвеним вештинама. Сви ови недостаци утичу да дете буде лоше припремљено за друштвене и образовне захтеве које поставља школа. Такође, дете које крене у школу с развијеним способностима да испољава агресивност и осећа неиспуњеност је лоше припремљено да савлада читање, што представља најзначајнији образовни задатак првих година у школи.

Осим тога, још једна особина, у многобројним високо ризичним факторима јављања насиља и антисоцијалног понашања код деце, јесте недостатак породичне подршке за остварење доброг владања у школи и залагања да се савлада школско градиво. Деца из таквих породица се зближавају с децом сличних особина и понашања, што ствара велике тешкоће наставницима који несвесно постају недоследни у свом односу према ђацима, вербално их злостављају и стварају принудни однос са децом. Због тога, неки социолози истичу да “иронијом животног искуства” насилни обрасци

понашања наставника оживљавају породично искуство високо ризичне деце и појачавају њихово проблемско понашање. Тако се између агресивне, одбојне деце и наставника ствара јаз који онемогућава пружање подршке проблематичној деци. То се нарочито може да одрази у контактима између родитеља и наставника, у којима родитељ осећа понижење и бол због дететовог понашања (Coie,1996: 7–9).

Она деца која испољавају рано и непрекидно антисоцијално понашање су више склона томе да покажу неуспех у учењу, још у основној школи, и мањак привржености школи. Рано испољавање непрекидног антисоцијалног понашања у првим годинама основне школе предсказује да ће се касније јавити криминално и насилничко понашање. Деца која током периода основношколског узраста показују антисоцијално понашање, као што су агесија, негативистичко расположење и изливи беса, имају већу вероватноћу да се упусте у злочин и насиље као адолесценти и одрасле особе него деца која не испољавају антисоцијално понашање. Неуспех у учењу је фактор ризика насиља и делинквенције који се испољава као показатељ у каснијим годинама основношколског образовања, док недостатак привржености школи доводи до веће склоности ка делинквенцији него код младих који прихватају свој положај и улогу ђака као нешто што је жељено и води оспособљавању за живот.

Неписменост жена је директна последица стереотипа и предрасуда у друштву. Живећи у „свету мушкараца“, многим женама је образовање недоступно. Неписмене, ван система образовања, ове жене су подложне и виктимизацији, јер им остају недоступне информације о бројним начинима како да се од ње заштите. О томе сликовито говори и исповест Хадије Б. из Босне и Херцеговине: „Гдје год да одем, у шта год да погледам, свугдје нешто пише, а ја не знам шта. Слијепа сам поред очију“, каже са сузама у очима седамдесетогодишња Хадија Б. и спушта поглед у крило. „Такав је обичај код нас био, такво вријеме. Женска дјеца нису ишла у школу, морала су радит по кући, чуват стоку. Једино што су ме као дијете научили јесу бројеви. Да ме неко не превари на тржници. Не знам шта пише на лијековима, како се употребљавају. Не знам шта пише у продавницама, гдје шта стоји, за шта је шта, стално запиткујем, понешто памтим, стидим се. Дјеца су ме тјерала да научим, али нисам имала времена, увијек је посао био пречи“.¹¹

Неписменост и недовољно образовање утичу на готово све сфере живота. Отежан је улазак у свет рада, здравствена заштита, превенција

11 *Неписмене жене одржавају моћна мушка царства*, Retrieved 9 May 2015, from <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/nepismene-zene-odrzavaju-mocna-muska-carstva>.

криминалитета итд. Суштина криминалне политике је управо у примарној превенцији, које нема и не може бити без обавештених грађана о механизмима заштите од криминалитета. У овом процесу, писменост схваћена у најширем смислу има кључну улогу. Сасвим је јасно да описмењавање становништва има много шири значај од развоја индивидуе. Сузбијање неписмености обезбеђује перманентни развој друштва, које једино тако може постати заједница самосвесних мислећих појединаца. На остваривању овог цивилизацијског задатка, заједница у којој живимо треба да усмери све своје снаге и потенцијале.

5. Неколико закључних разматрања

Комуникација међу члановима групе не представља посебну специфичност људског рода, већ и чланови других виших и нижих животињских врста имају своју особену комуникацију. Међутим, проналазак писма ипак представља неупоредиво важније средство за комуникацију него било које друго „материјално помагало путем којих поруке стижу од својега извора (даваоца) до оних којима су намењене (прималаца)“ (Звонаревић, 1976: 379). Како Звонаревић опажа, проналазак писма омогућио је да поруке међу људима бивају одашиљане и примане независно од онога ко их је упутио или створио. Јер, домет поруке више није зависио од јачине човековог гласа или звука удараца бубњева.

Начин, средства и циљеви који се остварују разменом порука међу људима условљени су многобројним егзогеним и ендогеним карактеристикама, а посебно крајњим невидљивим, или ближим, видљивим циљевима који се желе остварити. Нити је свако дејство одашиљане поруке прихватљиво за друштво у датом тренутку, нити увек неприхватљиво. Крај 20. и почетак 21. века донели су нови, убрзани вид комуникације преко посебног техничког средства, компјутера, и виртуелног света, интернета. Техничка описмењеност покренула је многе од светских револуција на прагу 21. века, с једне стране, док су и многе индивидуалне аспирације, тежње, догађаји у појединачним људским животима донели неслућене изазове.

Питање писмености и описмењавања становништва није индивидуални, ничим регулисани процес који треба да зависи од воље појединаца. То је државно питање, приоритетно, с циљем остваривања националног интереса народа, па стога мора функционисати уз одређене буџетске стандарде, предвиђене не само за постизање крајњег циља – основног описмењавања становништва, већ за стварање високо софистициране мреже стручњака и институција који би се овим питањем бавили. Искорекивање неписмености код нас мора бити приоритетни задатак

свих учених људи. Потреба за школом и стицањем сазнања треба да нас врати у време Доситеја Обрадовића, чији „Живот и прикљученија“ и даље приповедају о насушној потреби људи за знањем.

Литература

Applied Scholastics. Retrieved 10 March 2015 from <http://www.appliedscholastics.org/education-issues/hidden-illiteracy-the-ignorance-of-ignorance.html>

Disorders, Substance Abuse and Delinquency. (Ed. Ray DeV Peters, Robert J. McMahon), SAGE Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi

Dictionary.com, Retrieved 11, March 2015 from <http://dictionary.reference.com/browse/literacy>

Звонаревић, М. (1976). *Социјална психологија*. Загреб: Школска књига

Константиновић-Вилић, С. Николић-Ристановић, В. (1998). *Криминологија*. Ниш: Студентски културни центар

Mannheim, H. (1970). *Comparative Criminology*. London: Routledge and Kegan Paul, Vol. 1

Reflections about the Meaning of Literacy, April 27, 2012, Retrieved 11 March 2015, from <http://www.literacyinlearningexchange.org/defining-literacy>

Милутиновић, М. (1988). *Криминологија*. Београд: Савремена администрација

Недовољна писменост проблем и у ЕУ и Србији, 7. 9. 2012, Retrieved 24 March 2015 from <http://www.euractiv.rs/srbija-i-eu/4670-nedovoljna-pismenost-problem-i-u-eu-i-srbiji>

Неписмене жене одржавају моћна мушка царства, Retrieved 9 May 2015, from <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/nepismene-zene-odrzavaju-mocnamuska-carstva>

Речник српскога језика. (2007). Нови Сад: Матица српска

Слика неписмености у Србији. (2013). *Демографски преглед*. Retrieved 24 March 2015 from <http://www.minrzs.gov.rs/files/doc/podrocna/Demografski%20pregled/2003/16%20Slika%20nepismenosti%20u%20Srbiji.pdf>

Understandings of literacy. (2006). Education for all Global Monitoring Report, Retrieved 10 March 2015 from http://www.unesco.org/education/GMR2006/full/chapt6_eng.pdf

У Србији 165.000 неписмених, Retrieved 24 March 2015, from <http://www.dnevnik.rs/drustvo/u-srbiji-165000-nepismenih>

Harvey J. Graff. (1994). Literacy, myths, and legacies: lessons from the history of literacy. In: *Functional Literacy: theoretical issues and educational implications*. (Ed. by Ludo Verhoeven). Netherlands: John Benjamins Publishing. Retrieved 11 March 2015 from https://books.google.rs/books?hl=sr&lr=&id=z7nbgVnZyYMC&oi=fnd&pg=PA37&dq=history+of+literacy&ots=KMw46lcL6&sig=laSLEIovvw36eMUh3FgVhprYw_s&redir_esc=y#v=onepage&q=history%20of%20literacy&f=false

History of the Adult Education Act, Retrieved 18 March, 2015 from <http://www.naepdc.org/issues/AEAHistort.htm>

Clinard, B. M. (1968). *Sociology of deviant behavior*. New York, Holt, Rinehart and Winston, Inc

Consequences of illiteracy, Retrieved 10 March 2015 from <https://www.foundationalphabetisation.org/en/foundation/causes-of-illiteracy/consequences-of-illiteracy/>

Coie, J. (1996). Prevention of Violence and Antisocial Behavior, In: *Preventing Childhood*

Prof. Miomira Kostić, LL.D.
Full Professor,
Faculty of Law, University of Niš

Filip Mirić, LL.D.
Associate for Post-graduate Studies,
Faculty of Law, University of Niš

THE DUAL NATURE OF ILLITERACY: A VICTIMOGENIC PREDISPOSITION AND/OR A CRIMINOGENIC FACTOR

Summary

Criminology textbooks frequently feature a quote written by Victor Hugo: “He who opens a school door, closes a prison.” The proponents of this optimistic standpoint indicate that the higher the level of education, the lower the crime rate; on the other hand, statistical data show that the lower illiteracy rate does not necessarily result in a lower crime rate. The pessimistic standpoint is embodied in the idea that high level of literacy attained through relevant education is closely associated with the commission of some highly sophisticated types of crime, such as cybercrime or white-collar crime. The proponents of this viewpoint assert that education has no direct impact on the decline of crime rate.

The data provided by the UNESCO show substantial progress and increase in the literacy rate worldwide. Yet, today, there is still a total number of 781 million adults and 126 million young people worldwide who cannot read or write a simple sentence; two-thirds of them are women. These indicators have significant implications on the global efforts to reduce poverty.

Considering the current and the presumed future correlation between the literacy/illiteracy of the world population and the poverty rate, we can examine these endogenous and exogenous factors and evaluate them in relation to the incidence of delinquent behavior in this population. The victimization rate in this population is by no means negligible and inconsequential. Quite the reverse, in correlation with some other criminogenic factors (such as: poverty, lack of education, bad neighborhoods, socio-pathological phenomena, etc.), it yields fertile grounds for the development of a victimogenic predisposition, particularly among women and youth.

Key words: literacy, illiteracy, poverty, women, youth, delinquency, victimogenesis.